

Şəfa Salmanova
Azərbaycan Dillər Universiteti

SÖZÜN MORFEM STRUKTURU

Açar sözlər: *affikslər, morfemlər, kök morfemlər, affiksal morfemlər*

Keywords: *affixes, morphemes, root-morphemes, affixal morphemes*

Ключевые слова: *аффиксы, морфемы, корневые морфемы, аффиксальные морфемы*

Sözə həm qrammatik, həm də leksik vahid kimi baxmaq olar. Leksik vahid olan söz leksem adlandırılır. Leksem məna və fonem ifadəsinin vəhdətidir. Dilin ən kiçik mənalı vahidi söz yox, morfemdir. Fonemlərdən fərqli olaraq, morfem dilin ikitərəfli və ya iki planlı vahididir. Morfem ifadə və məzmun planına malikdir. Morfemlər dildəki təyinatlarına görə üç tipə bölünür. 1) kök; 2) əsas; 3) affiks.

Kök və əsasdan fərqli olaraq affiks yalnız qrammatik məna daşıyır.

Leksik mənanın dörd xüsusiyyəti qeyd olunur. Birinci xüsusiyyət universallıq sayılır. Bu, dillərin hamısına xasdır. Dilin sözləri leksik mənalı ilə real gerçəkliyin mövcud və məlum predmetlərini, hadisələrini, əşyaların əlamət və keyfiyyətlərini, fəaliyyətin bütün növlərini ifadə edir. Leksik mənalı sözlər olmadan dilin fəaliyyəti mümkün deyildir. Leksik mənanın ikinci xüsusiyyəti onun açıqlığıdır. Dilin leksik sistemi daim inkişaf edir, zənginləşir, dildə yeni leksik mənalər yaranır. Leksik mənanın açıqlığı, dilin leksik sisteminin açıqlığını da təmin edir.

Üçüncü xüsusiyyəti leksik mənanın birbaşa və ya dolaylı yolla real gerçəkliyi əks etməsidir. Söz müəyyən əşya və predmeti, hadisəni və s. bildirir. Bu predmetlər isə dildənkənər gerçəklikdə mövcud olub dildən asılı deyildir.

Dördüncü xüsusiyyət leksik mənanın strukturlaşması ilə bağlıdır. Leksik məna ya ümumiyyətlə strukturlaşmır, ya da strukturlaşma dəqiqliyi ilə seçilmir.

Qrammatik məna leksik məna ilə əks xüsusiyyətlərə malikdir. Bu məna universal deyil, qapalı çoxluq təşkil edir, gerçəkliklə dolaylı əlaqəyə malikdir, dəqiq strukturlaşmışdır. Hər bir dilin spesifik qrammatik mənalı sistemi vardır.

V.İ.Koduxova görə, morfem bir-birinə yaxın olan sözlərin ümumi hissəsidir və sözdüzəltmə yuvası yaradır. O, söztörədicidir əsasdır və törədicidir əsasların tərkibinə daxil olur [1, s.212]. Burada “bir-birinə yaxın olan sözlərin” ifadəsi eyni kökün iştirakı ilə düzələn sözləri ifadə edir. Rus dilindəki *водный, вода, приведение* sözləri yaxın mənalıdır. Çünki onların hər birinin tərkibində *вод* – kökü vardır. *Dəmir, dəmirçi, dəmirçilik* söz sırasında “dəmir” kökdür. Sonuncu söz *dəmirçilik* söztörədicidir “dəmirçi” əsasında düzəlmişdir. Söztörədicidir və sözdüzəldicidir formalarından birincisinin əsas termini ilə birləşdirilməsi yolu ilə “söztörədicidir əsas” termin-söz birləşməsinin formalaşdırılmasında məqsəd sözdüzəldicidir affiks və söztörədicidir əsas arasında fərqi nəzərə almaqdan ibarətdir. Rus dilində “производящая основа”, “словообразовательный аффикс” terminoloji birləşmələri vardır. Bundan əlavə, kök və ya əsas yeni sözün törədici,şəkilçi isə sözdüzəldicidir funksiyasını yerinə yetirir.

Morfemlər kök və affikslərə bölünür, affikslər isə sözdüzəldici və sözdəyişdirici olmaqla iki qrupa ayrılır. Qəbul edilmiş anlayışlar sözün ilkin strukturunu qurmaq üçün müəyyən zəmin əmələ gətirir. K – kök, Ə – əsas, SDA – sözdüzəldici affiks, SDDA – sözdəyişdirici affiks işarələnməsini qəbul etsək, Ə=K+SDA əsas strukturunun mövcudluğunu qeyd etmək olar.

Affiks sözün sonuna əlavə oluna bildiyi kimi, sözün əvvəlinə də artırıla bilər. Sözün əvvəlinə artırılan affikslər prefiks, sözün sonuna əlavə olunanlar isə postfikslər adlandırılır. Təbii ki, burada sözün deyil, kökdən yaxud əsasdan əvvəl və ya sonra artırılma nəzərdə tutulur.

Sözün morphem strukturu dilin sistemindən asılılığa malikdir. Elə dillər vardır ki, onlarda prefikslər, infikslər yoxdur. Ona görə də, sözün morphem strukturuna ya konkret dil, ya da ümumi dil sistemindən yanaşmaq lazım gəlir. Məsələn, eyni sistemli dillər səviyyəsində də qoyula bilər.

Söz bir və daha çox morfemdən təşkil oluna bilər. Bu cəhətdən sözlərin morphem strukturu öz müxtəlifliyi ilə seçiləcəkdir. Ən sadə halda söz bir kökdən ibarət ola bilər. Kökdən fərqli olaraq əsas ən azı iki morfemdən təşkil olunur. Kök və əsasdan əvvəl, eləcə də sonra sözdəyişdirici morfemlərin birləşməsi nəzərə alınarsa sözün morphem dərinliyinin üç, dörd və daha artıq olması mümkündür. Bu və ya digər dilin orta və maksimal morphem dərinliyi xüsusi tədqiqat yolu ilə təyin oluna bilər. Orta morphem dərinliyi statistik metodlarla öyrənilməlidir. Statistik hesablamalar üçün seçmənin söz həcmi nəticənin representivliyi nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməlidir. Dilin orfoqrafiya və yaxud izahlı lüğətləri əsasında sözün maksimal əsas dərinliyini təyin etmək mümkündür. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bəzi dillərin morphem lüğətləri tərtib edilmişdir. Belə lüğətlərdən sözün orta əsas dərinliyi haqqında məlumat əldə etmək olar.

Sözün morphem quruluşu dilin tarix inkişafı prosesində formalaşır. Belə morphem tərkibi əsaslarla bağlıdır. Bəzi sözlər özlərinin ilkin morphem strukturlarını qoruyub saxlayırsa, bəzi sözlər tarixi inkişaf prosesində ilkin morphem strukturlarını dəyişirlər. Dəyişmə müəyyən kök morfemlərinin sıradan, yaxud istifadədən çıxması ilə əlaqədardır. Bu cür kök morfemləri etimoloji təhlil yolu ilə bərpa olunur. Arxaıkləşmiş, istifadədən çıxmış kök morfemlərinin təkrar dil sistemə qayıtması, demək olar ki, mümkün deyildir.

Morfemlərin kök morphem və affiks morphem olaraq iki əsas qrupa ayırmaq geniş yayılmışdır. Kök morphem sözün leksik və qrammatik mənaya malik olub, müstəqil, müəyyən suala cavab verən, müxtəlif sintaktik vəzifə daşıyan, dilin morfoloji sistemində müəyyən semantik-qrammatik qruplara daxil olan hissəsidir. Kök morphem sözün müstəqil hissəsi kimi, quruluşca sadə, düzəltmə və mürəkkəb olur [2, s.6]. R.İsmayılova Azərbaycan dili üçün “kök morphem” anlayışına verdiyi tərif və izahda quruluşca sadə, sözdüzəltmə və mürəkkəblikdən bəhs etmişdir. O belə hesab edirdi ki, “düzəltmə kök (yaxud əsas) sadə kök morfemlə sözdüzəldici şəkildən, yaxud şəkildərdən ibarət olub, leksik və qrammatik mənə etibarilə ilkin kökdən fərqlənir”, “mürəkkəb kök ən azı iki sadə kökün (yaxud əsasla sadə kökün) birləşməsindən ibarət olub, ondan qrammatik mahiyyətə deyil, yalnız quruluşca fərqlənir” [2, s.6].

Göründüyü kimi, müəllif əsasları kök morfemlər qrupuna daxil etmiş, kök+SDA tipli əsasları düzəltmə köklər adlandırmışdır. Məsələn burasındadır ki, K+SDA tipli əsas ikinci sözdüzəldici affiksi qəbul edib yeni əsas əmələ gətirir. Məsələn, *dəmir*->*dəmir*+*çi*->*dəmirçi*+*lik*; *qaç*->*qaçış*->*qaçağan* və s. Deməli, Azərbaycan dilində $\Theta=K+SDA$ 1, $\Theta=K+SDA1+SDA2$ morfeim strukturlu əsaslar vardır.

Mürəkkəb sözlərin morfeim tərkibinə ayrılmasında da fərqli strukturlar aşkara çıxır. *Əlüzüyan* sözünün morfeim tərkibi *əl*+*üz*+*yu*+(*y*)*an*. Bu strukturda birinci iki morfeim fərqli köklərdir. Onlar eyni leksik-semantik qrupa daxil olurlar. Hər iki kök bədən üzvlərinin adlarını ifadə edir. Üçüncü morfeim “*yumaq*” feilin köküdür. Bu kökə formadəyişdirici affiks feili sifət şəkilçisi əlavə edilmişdir. Affiks “*y*” bitişdirici samiti ilə kökə birləşdirilmişdir.

“Kök morfeim” anlayışının dilçilikdə mütləq mütləq səciyyə daşmadığını diqqət mərkəzinə çəkən A.Axundov dil quruluşundan asılı olaraq onların müxtəlif formalarının olduğunu, aqqlütinativ dillərdə kök morfemlərin sadə sözlərə uyğun gəldiyini, flektiv dillərdə isə sözün kök və şəkilçi birləşməsi olmasını qeyd etmişdir [3, s.139]. Aqqlütinativ dil olan Azərbaycan dilində affikslərin (şəkilçilərin) təsnifi haqqında müxtəlif fikirlər vardır. Məsələn, S.Cəfərov Azərbaycan dilinin şəkilçilərini dörd qrupa ayırmışdır: 1) leksik; 2) leksik-qrammatik; 3) qrammatik-leksik; 4) qrammatik şəkilçilər [4, s.29]. Bu bölgədə leksik-qrammatik və qrammatik-leksik qruplarının fəqləndirilməsinin əsaslarını aydınlaşdırır. R.İsrafilova belə bölgüyə münasibət bildirərkən, birinci və ikinci qrupu sözdüzəldici, üçüncü qrupu formadüzəldici, dördüncü qrupu isə sözdəyişdirici şəkilçi hesab etməklə şəkilçiləri sözdüzəldici, sözdəyişdirici və formadüzəldici olmaqla üç sinfə bölmüşdür. Müəllifin fikrinə görə, formadüzəldici şəkilçilər leksik-qrammatik və funksional-qrammatik olmaqla iki növə bölünür [2, s.16-20]. Onun qeyd etdiyi funksional – qrammatik növə aid şəkilçilərdə qrammatik mənanın leksik mənadan üstünlüyü amili ön plana çəkilmiş, feili sifət şəkilçiləri də bu növə daxil edilmişdir.

N.A.Baskakov türk dillərinin affiksəli morfemlər sistemini leksik-qrammatik və funksional-qrammatik sözdüzəltmə mövqeyindən araşdırmış yalnız adları ifadə edən kök və əsaslara, eləcə də yalnız feilləri ifadə edən kök və əsaslara birləşən affikslər qrupunu ayırmışdır [5, s.115]. Belə bölgü sözdüzəltmə və sözdəyişdirmə məsələsini arxa plana keçirir.

Flektiv və aqqlütinativ dillərdə affikslərin tipologiyası, eləcə də sözün morfeim strukturu məsələləri, hər şeydən əvvəl, ayrılıqda öyrənilməlidir. Fikrimizcə, aqqlütinativ dillərdə affikslər sistemi və flektiv dillərdə affikslər sistemini ayrılıqda araşdırmaq alınan nəticələri müqayisəli tədqiqata cəlb etmək lazımdır. Məsələyə bu şəkildə yanaşma kök morfemlərinin bu cür tədqiqatlarda nəzərə alınmasına da aydınlıq gətirəcəkdir. Aqqlütinativ dillərin affiksəli sistemi, bu dillərdə sözlərin morfeim strukturu daha dəqiq və konkret qanunauyğunluqların aşkara çıxarılması baxımından daha sadə görünür.

Funksional-qrammatik affikslər qrupuna aid edilən feili sifət və feili bağlama əmələ gətirən affikslər sözdüzəldici və sözdəyişdirici şəkilçilər arasında durur. Onlarda qrammatik mənanın leksik mənadan üstün olması fikri də bu cəhətlə əlaqələndirilir. Feili sifət və feili bağlama feilin təsriflənməyən formalarıdır. Feilin təsriflənməyən formaları feilin şəxssiz formaları da adlandırılır. Məsələn də bu qrupda

yer alır. Bu formanın fərqləndirilməsinin əsas əlaməti şəxsə, kəmiyyətə, zamana və şəkillərə görə təsriflənə bilməməsidir. Feili sifət həm isimə, həm sifətə, məsdər ismə, feili bağlama zərfə meyil edir [Əliyev V.180, s.360-361]. Üç formanın müxtəlif nitq hissələrinə meyl etməsi göstərilir və bu meyillilik feil köklərinə müvafiq funksional-qrammatik affiksial morfemin qəbul edilməsi ilə reallaşır.

Türk dillərin də feilin təsriflənməyən formalarını əmələ gətirən affikslərin spesifik xüsusiyyətləri düzələn forma ilə bağlı meydana çıxır. “-maq”, “-mək” eyni bir affiksin variantlarıdır. Bu affiks Azərbaycan dilində məsdərin şəkli əlamətidir. “Məsdər feilin şəkil, zaman, şəxs və kəmiyyət kateqoriyaları üzrə dəyişməyən forması olub, iş, hal və hərəkətin yalnız adını bildirir. O, feilin adlara yaxınlaşan formasıdır. Məsdərin subyektlə və konkret zamanla qətiyyət əlaqəsi yoxdur” [Əliyev V. 1980, s.362]. Məsdər şəkilçisi feilin kökünə əlavə olunur. Kökün son saiti incə olduqda “-mək”, qalın sait olduqda isə “-maq” affiks variantı əlavə olunur. Almaq, yazmaq, baxmaq kimi sözlərin morfeim strukturu iki morfemdən ibarətdir; al-maq, yaz-maq, bax-maq. Bu morfemlərdə birinci kök morfemdir, ikinci isə affiksial morfemdir. Məsdər düzəldən affiks feilin kökünə artırılaraq yeni vahid əmələ gətirir. Bu baxımdan affiks sözdüzəldici affikslər qrupuna daxil olmur. Affiks eyni zamanda feilin təsriflənən formaları üçün səciyyəvi olan şəkil, zaman, şəxs, kəmiyyət kateqoriyalarından məhrum olan yeni forma yaradır və formayaratıcı şəkilçi funksiyasını yerinə yetirir. Formayaratma bir nitq hissəsi çərçivəsində gerçəkləşir. Məsdər və feilin kökü fərqli formalar kimi funksionallıq göstərir. Bu formalardan biri feilin təsriflənən, digəri isə təsriflənməyən forması olur. Sifət dərəcələrini, sıra saylarını düzəldən şəkilçilər də formadüzəldici affikslər sayılır. Feilin növ şəkilçiləri də bu qrupa daxil edilir.

Formadüzəldici affikslərin funksionallığında müəyyən fərqlər aşkara çıxır. Bu fərqləri müəyyən səviyyədə aydınlaşdırmaq məqsədilə, əvvəlcə, onları müəyyən meyar əsasında qruplaşdırmağa çalışmaq Feilin təsriflənməyən formalarını düzəldən affikslər məsdər, feili sifət və feili bağlama düzəldən affiksləri əhatə edəcəkdir. Azərbaycan dilində məsdər ikivariantlı -maq/ -mək şəkilçisi ilə düzəlir.

V.Əliyev Azərbaycan dilində feili sifət şəkilçilərini əvvəl üç qrupa ayırmışdır. Lakin bu zaman bele ayırmanın əsasında nəyin durduğunu göstərməmişdir. Müəllif bundan sonra feili sifət şəkilçilərini yeddi yerə ayırmışdır. Onun təqdimatı yeddi feili sifət şəkilçisi kimi də başa düşülə bilər. “Müasir Azərbaycan dilində feili sifətlər aşağıdakı şəkilçilərlə əmələ gəlir. 1)-an//-ən; 2)-miş//-miş//-muş//-müş; 3) -dıq//-dik //-duq//-dük; 4) -acaq//-əcək; 5) -malı//-məli; 6)-ası; 7)-ar//-ər;-maz//-məz. [Əliyev 1980, s. 370-378]. Feili sifət şəkilçilərihaqqında başqa mənbələrdə məlumatlar verilmişdir.

V.Əliyev müasir Azərbaycan dilində feili bağlama əmələ gətirən aşağıdakı şəkilçiləri qeyd etmişdir;--ib//-ib//-ub//-üb; -a//-ə; -dıqca //-dikcə //-duqca//-dükcə; -ınca //-incə//-unca//-üncə; -kən//ikən; -dıqda//-dikdə//-duqda//-dükdə; -alı//-əli; -madan//-mədən; -anda//-əndə; -caq//-cək; -araq//-ərək. [Əliyev 1980s, 381-386].

Azərbaycan dilində feili bağlama düzələn affikslərə aid müxtəlif tədqiqat işləri aparılmışdır. Burada məqsəd sözün morfeim strukturunda iştirak edən affikslərin xüsusiyyətləri öyrənilməsinə görə, affikslərin fərqli formalarının dəqiq mənzərəsini açmağa ehtiyac görmürük.

Feil formalarını ifadə edən sözlərin morphem strukturunda məsdər, feili sifət və feili bağlama affiksləri ilə yanaşı növ şəkilçiləri də istifadə olunur. Feilin məchul növü *-il\\-il\\-ul\\-ül\\-l* və *-in\\-in\\-un\\-ün\\-n* şəkilçiləri ilə düzəlir. Bu şəkilçilər məlum növü düzəldən şəkilçilərələ düzəlir. Bu şəkilçilər məlum növə artırılmaqla qayıdış növün də düzəlməsində iştirak edirlər. Bundan başqa *-lan\\-lən*, *-laş\\-ləş*, *-ıq\\-ik\\-ux* qayıdış mənalı feillər əmələ gətirir. Qarşılıqlı birgəlik növün şəkli əlaməti *-ış\\-ış\\-uş\\-üş\\-ş*, icbar növün isə *-dır\\-dir\\-dur\\-dür* və *-t* şəkilçiləridir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, feilin təsirlilik kateqoriyasının da öz qrammatik əlamətləri var.

Növ və təsirlilik kateqoriyalarının düzəlməsində iştirak edən şəkilçilərin formadüzəltmə deyil, sözdüzəltmə funksiyası daha aşkar hiss edilir. Növ feilləinin leksik mənasında əsaslı dəyişiklik əmələ gətirir: *atmaq-atılmaq*, *vurmaq-vurulmaq*, *yazmaq-yazılmaq*, *bəzəmək-bəzənmək* və s. Adlara artırılaraq növ düzəldən şəkilçilər elə addan feil əmələ gətirirlər: *ov-ovlamaq*, *cavan-cavanlaşmaq*, *gəc-gecikmək*, *tük-tüklənmək*, *budaq-budaqlanmaq* və s. Bu cür sözlərin morphem strukturunu kök-sözdüzəldici şəkilçi sisteminə uyğun gəlir. Feillərdə bu şəkilçilərdən sonra təsriflənməyən formaların şəkilçisinin artırılması forma düzəltməyə xidmət edir. Bu və ya digər növü bildirən feillər təriflənən feillərə aid bütün xüsusiyyətlərə malik olur. Təsriflənməyən feillər isə həm feil, həm də ad xüsusiyyətləri ilə seçilir.

Məsələn məsdər ismə məxsus bir sıra morfoloji əlamətləri qəbul edir. Lakin isimdən fərqli olaraq cəm şəkilçisini qəbul etmir, sözdüzəltmə üçün əsas rolunu oynamır, yəni sözdüzəldici şəkilçi qəbul etmir. Feili, sifətlər substantivləşir və isimə xas olan keyfiyyətləri qazana bilir.

Beləliklə, aydın olur ki, affikslərin sözdüzəldici və sözdəyişdirici kimi bölgüsündə aralıq mövqedə duran müəyyən bir qrupu da vardır. Bu qrupa daxil olan affikslər bəzi xüsusiyyətlərinə görə özlərini sözdüzəldici, başqa xüsusiyyətlərinə görə isə sözdəyişdirici affikslər kimi göstərir. Onları formadüzəldici şəkilçilər adlandırmaq olar. Sözdüzəldici şəkilçiləri SDA, sözdəyişdiriciləri SDDA, formadüzəldiciləri FA, kökü K. əsası Ə ilə işarə etsək, sözlərin morphem strukturunun fərqli modellərini qura bilərik. İlkin olaraq Azərbaycan dilinin materialları əsasında aşağıdakı struktur modelləri ayırmaq olar:

I model: kök+ sözdüzəldici affiks: K+SDA.

II model: K+SDA+SDA; bu model Ə+SDA modelinə keçir.

III model: K+FA

IV model: K+SDDA; bu model tərkibindəki sözdəyişdirici affikslərin sayına görə fərqli şəkillərdə qeydə alınır: K+SDDA+SDDA+...

V model: K+SDDA+FA

VI model: K+SDDA+FA+SDDA+...

Affiksi növündən asılı olmayaraq A ilə işarə etsək, Azərbaycan dilində sözün morphem strukturunu K+A1+A2+...+An şəklində ümumi model kimi təyin etmək olar.

Azərbaycan dilində elə alınma sözlər vardır ki, onları morphem strukturuna parçaladıqda bu dil üçün səciyyəvi olmayan model alınır.

Azərbaycan dilində işlənən *bivəfa*, *nabələd*, *nainsaf* kimi alınma sözlərin morphem strukturunda prefikslər vardır. Bu cür sözlərin Azərbaycan dilinə hazır şə-

kildə keçməsi məlum olsa da, prefikslərin tədricən dilin morfoloji sistemində yer alması istisna edilə bilməz.

Daha çox teminoloji sistemdə qeydə alınan və terminologiyada termin element adlandırılan *makro-*, *mikro-*, *avto-*, *kilo-*, *mini-*, *maksi-*, *fono-*, tipli vahidlər hazırda müxtəlif dillərdə fəal işlədilir. Bu elementlərin morfoloji sistemdəki və söz strukturundakı yeri də geniş elmi araşdırmalar əsasında tam aydınlaşdırıla bilər.

Sözlərin morphem strukturu məsələsinin flektiv və aqqlütinativ dillərin materialları əsasında işlənməsi affikslərin mümkün növlərinin aydınlaşdırılması ilə yanaşı, sözlərin dayanıqlı hissələri olan kök və əsasların müxtəlif sistemli dillərdəki xüsusiyyətləri haqqında əsaslı nəticələr çıxarmağa səbəb olacaqdır.

Affikslərin işarələnin və işarələyənin tipinə görə tədqiqi sözlün morphem strukturu üçün əhəmiyyətli nəticələrin əldə edilməsinə kömək edəcəkdir. Aqqlütinativ dillər üçün Azərbaycan dili materialları əsasında aparılmış struktur araşdırmalar sözlərin morphem strukturunun affiksəl dərinliyi haqqında, sözdəyişdirici affikslərin mümkün zəncirlərini və onların yerləşmə ardıcılığı haqqında maraqlı elmi faktların aşkara çıxarılmasında, bu sahədə gələcək tədqiqatların istiqamətlərini təyin etməkdə xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Ədəbiyyat:

1. Кодухов, В.И. Введение в языкознание / В.И. Кодухов. – Москва: Просвещение, 1987. – 286 с.
2. İsrailova, R.D. Kök və şəkilçi//Müasir Azərbaycan dili. II s/ R.D.İsrailova – Bakı: Elm, 1980. – s.12-21
3. Axundov, A. Ümumi dilçilik/A.Axundov. – Bakı: Maarif, 1979-254 s.
4. Cəfərov, S. Azərbaycan dilində söz yaradıcılığı/S.Cəfərov – Bakı: Maarif, 1960.
5. Баскаков, Н.А. Историко-типологическая морфология тюркских языков/ Н.А.Баскаков –Москва: Наука, 1979. – 274 с.
6. Əliyev.V. 1980 a – Əliyev V.H. Felin təsriflənməyən formaları//Müasir Azərbaycan dili. II s/V.H.Əliyev – Bakı: Elm, 1980. – s.360-362.
7. Əliyev V. 1980 b-Əliyev V.H. Məsdər//Müasir Azərbaycan dili./ V.H.Əliyev – Bakı: Elm, 1980 – s.362-364
8. Əliyev V. 1980. Əliyev V.H. Feili sifət//Müasir Azərbaycan dili./ V.H.Əliyev- Bakı: Elm, 1980 – s.364-378
9. Əliyev V.1980s. Əliyev V.H. Feili bağlama//Müasir Azərbaycan dili. II cild/ V.H.Əliyev – Bakı: Elm, 1980 – s.378-387

Summary

MORPHEMIC STRUCTURE OF THE WORD

The article touches upon the morphemic structure of the word in different language types. The author tries to show different kinds of morphemes, their roots and affixes in the compared languages.

The morpheme system of language develops in certain historical period. There are some words that retain their original morpheme structures, while some words change their previous morpheme structures in the process of the historical development. Archaic, out of use root morphemes can't be used in the language system again.

The typology of affixes in Inflectional and agglutinative languages as well as the morpheme structure of the word should be studied separately. It is necessary to investigate

the system of affixes in Agglutinative languages and the system of affixes in inflectional languages separately, and the results obtained should be involved in a comparative study. The affixal system of Agglutinative languages seems to be simpler in terms of revealing the morpheme structure of words in these languages or specific regularities.

Резюме

МОРФЕМНАЯ СТРУКТУРА СЛОВ

Статья посвящена морфемной структуре слов в разных типах языка. Автор старается доказать разные виды морфемной основы и аффиксы в сравниваемых языках.

Морфемная система языка формируется в течение определенного исторического периода. Некоторые слова сохраняют свои первоначальные морфемные структуры, а некоторые меняют свои первоначальные морфемные структуры в процессе исторического развития. Архаичные, вышедшие из употребления корневые морфемы не могут повторно войти в языковую систему.

Во флективных и агглютинативных языках типологию аффиксов, а также морфемную структуру слова следует изучать отдельно. Систему аффиксов в агглютинативных и флективных языках необходимо исследовать отдельно, а полученные результаты привлечь к сравнительному исследованию. Аффиксальная система агглютинативных языков представляется более простой в плане выявления более точных и конкретных закономерностей морфемной структуры слов в этих языках.

Rəyçi: dos. R.M.Şabanov